

Nuorisoalan asiantuntijalausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi terveydenhuoltolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Asia: HE 118/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi terveydenhuoltolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi
Teema: Sosiaali- ja terveysvaliokunnan toimiala

Nuorisoala ry edistää nuorten osallisuutta yhteiskunnassa sekä kouluttaa, palvelee ja tuo yhteen järjestöissä, kunnissa ja seurakunnissa työtä tai vapaaehtoistyötä tekevät nuorisoalan toimijat. Nuorisoalan jäsenenä on noin 150 nuorisojärjestöä ja muuta nuorisoalalla toimivaa yhteisöä – käytännössä kaikki Suomessa toimivat nuorisoalan järjestöt.

Nuorisoala ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä (HE 118/2025 vp) ja tukee sen tavoitteita. Lainsäädännön vaikutukset nuorten arkeen riippuvat kuitenkin siitä, miten toimeenpano resursoidaan ja miten tietosuoja, saavutettavuus ja nuorten osallisuus varmistetaan. **Nuoret käyttävät digitaalisia terveyspalveluja mielellään, jos ne koetaan turvallisiksi, ymmärrettäviksi ja oikeudenmukaisiksi.** Valiokunnan on tärkeää varmistaa, että uudistus toteutetaan näitä periaatteita noudattaen.

Keskeiset huomiomme ovat:

- Nuorten palveluja tulee tarkastella kokonaisuutena, jossa palveluketjut muodostavat ehjän ja saavutettavan kokonaisuuden. Palveluista on viestittävä nuorille ymmärrettävästi ja nuorille suunnatusti, jotta palveluihin hakeutumisen kynnys madaltuu.
- Hyvinvointialueiden on varmistettava nuorten palvelujen yhteensovittaminen kuntien, muiden hyvinvointialueiden, YTHS:n ja muiden toimijoiden kanssa, jotta palvelut tukevat toisiaan eikä nuori putoa järjestelmien väliin.
- Hyvinvointialueiden terveyskyselyllä on oltava selkeä rooli myös niiden nuorten tavoittamisessa, jotka jäävät opiskeluterveydenhuollon ja työterveyshuollon ulkopuolelle.
- Hyvinvointialueiden on varmistettava nuorille suunnattuihin ennaltaehkäiseviin palveluihin ja terveyskyselyn jatkotoimiin riittävät resurssit, jotta uudistus tukee aidosti nuorten hyvinvointia ja vähentää korjaavan työn tarvetta.

Esitys parantaa mahdollisuuksia tunnistaa nuorten tuen tarpeita ajoissa ja vähentää päällekkäisiä tarkastuksia Puolustusvoimien kanssa. **Toteutuksessa on kuitenkin varmistettava, ettei uudistus heikennä nuorten yhdenvertaisia oikeuksia palveluihin¹ tai heidän luottamustaan terveydenhuoltoon.** Luottamus ja selkeät tietosuoja- sekä viestintäkäytännöt ovat edellytys sille, että nuoret vastaavat kyselyihin ja hakeutuvat ajoissa tuen piiriin.²

¹ Vrt. Apulaisoikeuskanslerin lausunto, VN/34144/2023 luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi terveydenhuoltolain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi, 15.5.2025.

² Terveys ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2024). Nuorten terveys ja hyvinvointi 2024 – seurantakatsaus; Valtion nuorisoneuvosto (2023). Nuorisobarometri 2023: Nuorten hyvinvointi ja osallisuus.

Terveyskysely kaikkien nuorten hyvinvoinnin seurannan välineeksi

Hallituksen esitys ei vielä turvaa, että koko nuorten ikäluokka on yhdenvertaisesti terveyspalveluiden piirissä. Siksi Nuorisola esittää, että **hyvinvointialueiden terveyskyselyllä on oltava selkeä rooli myös niiden nuorten tavoittamisessa, jotka jäävät opiskeluterveydenhuollon ja työterveyshuollon ulkopuolelle.**

Nuorisola pitää tärkeänä, että **nuorten terveydentilan ja hyvinvoinnin seuranta toteutuu yhdenvertaisesti ja tietosuojaan kannalta kestävästi.** Hallituksen esityksessä ehdotettu valtakunnallinen sähköinen terveyskysely on perusteltu uudistus, joka tehostaa seulontaa ja mahdollistaa terveydellisten ja mielenterveydellisten riskien tunnistamisen jo ennen varsinaista terveystarkastusta. Digitaalinen terveyskysely auttaa tavoittamaan myös sellaisia nuoria, jotka eivät muuten hakeutuisi palveluihin.³ Nuorten muuttuvat elämäntilanteet edellyttävät, että Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön (YTHS) TerveysStartista ja hyvinvointialueiden toteuttamista terveyskyselyistä saatavat tiedot voidaan tarvittaessa siirtää tietoturvallisesti palveluntuottajien välillä.

Nuorisola muistuttaa, että **tarvitaan säädösperusteinen varmistus sille, että pelkän terveyskyselyn perusteella ei tule tehdä automaattisia luokitteluja ilman ammattilaisen arviointia.** EU:n tietosuoja-asetuksen 22 artikla kieltää automaattisen päätöksenteon tai profiloinnin. Terveyskysely voi auttaa seulonnassa ja tunnistaa mahdollisia tuen tarpeita, mutta lopullinen arvio terveydestä ja mahdollisesta jatkotoimien tarpeesta on tehtävä terveydenhuollon ammattilaisen toimesta, ei pelkän automaattisen järjestelmän päätöksen perusteella. Terveyskyselyssä tämä tarkoittaa, että nuoren vastauksia ei saa käyttää niin, että tietokone automaattisesti luokittelee hänet esimerkiksi ”riskiryhmään” tai ”ei riskiryhmään” ilman, että terveydenhuollon ammattilainen arvioi asian.

Terveyskyselyn tarkoitus ei ole ainoastaan kartoittaa mahdollisia terveysriskejä, vaan myös avata keskusteluyhteyden nuoreen hänen hyvinvoinnistaan ja elämäntavoistaan. **Kyselyn jälkeisissä tapaamisissa on tärkeää tarjota nuorille neuvontaa heidän yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti** mukaan lukien ehkäisy, seksuaalioikeudet ja hedelmällisyys.⁴ Näiden aiheiden käsittely vahvistaa nuoren itsemääräämisoikeutta, lisää tietoa ja tukee turvallisia valintoja.

Alaikäiset, huoltajat ja nuorten osallisuus

Suomen perustuslain 6 § ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus edellyttävät, että lapsen ja nuoren mielipide otetaan huomioon hänen kehitystasonsa mukaisesti. Hallituksen esityksessä ehdotettu sähköinen terveyskysely koskee pääosin alle 18-vuotiaita opiskelijoita, minkä vuoksi **on olennaista varmistaa, että nuorten päätäntäoikeus omiin terveystietoihinsa ja huoltajien tiedonsaantioikeus toteutuvat tasapainoisesti.** Tutkimusten mukaan **nuoret arvostavat mahdollisuutta hallita omia terveystietojaan ja päättää siitä, kuka niitä saa nähdä.** Samalla huoltajien tietämättömyys

³ Rimpelä, A. & Fröjd, S. (2022). Digital health check-ups for adolescents – reaching those outside services. Tampereen yliopisto, Nuorisolääketieteen tutkimusryhmä.

⁴ Väestöliitto. (2023). Seksuaalioikeudet ja nuorten neuvonta Suomessa. Helsinki: Väestöliitto.

palveluista ja tietojenkäsittelystä voi heikentää tuen jatkuvuutta ja lisätä väärinymmärryksiä nuoren ja terveydenhuollon välillä.⁵

Nuorisoala esittää, että **joko asetuksessa tai toimeenpanon ohjeistuksessa on täsmennettävä, miten alaikäisen opiskelijan ja hänen huoltajansa oikeudet toteutuvat sähköisen terveystietokannan yhteydessä.** Huoltajille tulee antaa selkeä ja saavutettava tiedote kyselystä, sen tarkoituksesta ja tietojen käsittelystä, mutta nuoren oma päätäntäoikeus on säilytettävä hänen kehitystasonsa mukaisesti.

Ennaltaehkäisevien palvelujen resurssit ja toimeenpanon edellytykset

Nuorisoala korostaa, että **nuorille suunnattujen ennaltaehkäisevien palvelujen vahvistaminen on varmistettava myös hallituksen esityksen toimeenpanossa.** Hyvinvointialueiden tulee turvata riittävät resurssit sähköisen terveystietokannan toteuttamiseen sekä sen pohjalta tehtäviin jatkotoimiin, kuten terveysneuvontaan, mielenterveyden tuen palveluihin ja muihin varhaisen tuen muotoihin. Ennaltaehkäisevät ja varhaisen tuen palvelut ovat kustannusvaikuttavin tapa turvata nuorten hyvinvointi ja vähentää myöhempää korjaavan työn tarvetta.⁶

Jo ennen esitystä opiskeluterveydenhuollon henkilöstöpula on ollut merkittävä. Lähes puolet hyvinvointialueista ei täytä suositeltua terveydenhoitajamitoitusta opiskeluterveydenhuollossa ja ennaltaehkäisevien tarkastusten laajentaminen ilman lisäresursseja ei johda väestön terveyden paranemiseen, vaan lisää palvelujen kuormitusta ja lyhentää vastaanottoaikoja.⁷ **Valiokunnan on syytä edellyttää sosiaali- ja terveysministeriöltä sekä rahoitukseen että henkilöstömitoitukseen liittyvää vaikutusarviota ennen toimeenpanoa koskevien asetusten antamista.** Samalla on varmistettava, että nuorten osallistumismahdollisuudet ja kokemukset palveluista otetaan huomioon uudistuksen jatkokehittämisessä. **Hyvinvointialueilla opiskeluterveydenhuollon henkilöstöllä on oltava riittävästi aikaa kohdata nuoret aidosti terveystietokannan jälkeen.**

Yhdenvertaisuus, saavutettavuus ja terveyslukutaito

Hallituksen esitys edistää opiskeluterveydenhuollon ja palveluskelpoisuuden arvioinnin sujuvoittamista sähköisen terveystietokannan avulla. Uudistuksen onnistuminen edellyttää kuitenkin, että **kysely on aidosti saavutettava kaikille nuorille riippumatta kielestä, alueesta, toimintakyvystä tai digitaalisista taidoista.**

Alueelliset erot opiskeluterveydenhuollon saatavuudessa ovat merkittäviä, ja kielivähemmistöihin kuuluvat nuoret kokevat enemmän vaikeuksia ymmärtää terveystietoa ja sähköisiä lomakkeita.⁸

Nuorten terveyslukutaito on yhteydessä palveluiden käyttöaktiivisuuteen ja varhaiseen avun

⁵ Nuorisotutkimusverkosto. (2023). Nuoret ja digitaalinen hyvinvointi – nuorten näkemyksiä tietosuojasta ja osallisuudesta digipalveluissa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura; Salmela-Aro, K. (2022). Nuorten hyvinvointi ja osallisuus digitaalisessa ajassa. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta.

⁶ Rimpelä, A., & Fröjd, S. (2022). Digital health check-ups for adolescents – reaching those outside services. Tampere: Tampereen yliopisto, Nuorisolääketieteen tutkimusryhmä.

⁷ Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). (2024). Nuorten terveys ja hyvinvointi 2024 – seurantakatsaus. Helsinki: THL; OECD. (2023). *Health at a Glance 2023: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/7f54e8c0-en>

⁸ Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). (2024). Nuorten terveys ja hyvinvointi 2024 – seurantakatsaus. Helsinki: THL; Valtion nuorisoneuvosto. (2023). *Nuorisobarometri 2023: Nuorten hyvinvointi ja osallisuus*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Taloustutkimus Oy.

hakemiseen.⁹ Tällä terveyslukutaidolla tarkoitetaan taitoa löytää, ymmärtää, arvioida ja käyttää tietoa ja palveluja tavalla, joka edistää ja ylläpitää omaa terveyttä ja hyvinvointia.

Nuorisoala esittää, että hallituksen esityksen **toimeenpanoa varten laaditaan selkokielineen saavutettavuusohjeistus**, jossa määritellään, miten eri kieliryhmät ja erityistä tukea tarvitsevat nuoret huomioidaan sähköisen terveyskyselyn käytössä. Kysely on tarjottava vähintään suomeksi, ruotsiksi ja saameksi sekä selkokielineenä versiona. Lisäksi **uudistuksesta on tehtävä nuorivaikutusten arviointi**, jossa tarkastellaan sen vaikutuksia nuorten yhdenvertaisuuteen, kieli- ja kulttuurivähemmistöjen asemaan sekä palveluiden saavutettavuuteen eri hyvinvointialueilla.

Helsingissä 17.10.2025

Aleksi Sandroos
Puheenjohtaja

Silla Kakkola
Va. toiminnanjohtaja

Nuorisoala ry

Lisätiedot: Minna Sirnö, vaikuttamisen asiantuntija,
minna.sirno@nuorisoala.fi, +358 44 902 2469

⁹ World Health Organization (WHO). (2019–2022). Health Literacy in Youth Studies: The case of children and adolescents in schools. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe